

Update: Hoe gaat het met de ethische referentie van Geonovum?

Begin 2020 publiceerde Geonovum de consultatieversie van de ethische referentie voor het verantwoord gebruik van locatiedata.

Sindsdien wordt op verschillende plekken eindelijk het gesprek over ethiek en locatiedata gevoerd. Zo halen we samen ethiek van de muur af! Maar, waar is de ethiek nu dan? Wat hebben we ermee gedaan? Het is tijd voor een update.

De nieuwe versie van de referentie is nog in ontwikkeling. Het plan is om de eindversie met jullie te delen vóór het einde van dit jaar. Voor nu, in deze update, ligt de focus op het meest waardevolle uit dit project tot nu toe: de meningen van potentiële referentiegebruikers. De inzichten uit de feedback en werkplaatsen zijn zeker het delen waard!

Maar eerst: de context. Het is handig om een beeld te schetsen van ons proces, zodat duidelijk wordt hoe ver we al zijn en waar we naartoe willen met dit project.

Een kort overzicht van de stappen

Stap 1: Het ontwerpen van een consultatieversie

Voltooid

De consultatieversie komt tot stand aan de hand van twee bronnen: een inventarisatie van bestaande ethische codes die betrekking hebben tot data en de output van een werkplaats gebaseerd op twee relevante, actuele casussen.

Stap 2: Het verwerken van feedback op de consultatieversie

Voltooid

Feedback op de consultatieversie komt binnen via het formulier op de Geonovum-website, de mail, presentaties en gesprekken over de referentie bij diverse bijeenkomsten en de feedforward sessies.

Stap 3: Het verbeteren van de consultatieversie

In behandeling

De consultatieversie vormt de basis voor ons eindproduct: de nieuwe versie. De output van vijf werkplaatsen en de feedback uit stap twee zijn de bronnen voor verbetering.

Stap 4: Het publiceren en implementeren van de nieuwe versie

Binnenkort

De nieuwe versie wordt vóór het einde van dit jaar gedeeld. Hoe het vervolg van dit project er precies uitziet staat nog niet vast. Bij de publicatie van de nieuwe versie, kunnen we hier meer informatie over geven.

Tot nu toe lopen de vier stappen volgens plan. En dan nu, de update.

Een uitwerking van de stappen

Stap 1: Het ontwerpen van de consultatieversie

De communicatie naar buiten is hier van uitermate belang, omdat deze stap wordt afgesloten met een consultatieversie. De aanpak is om zo veel mogelijk locatiedatagebruikers te stimuleren om te consulteren. Daarom is al redelijk veel informatie te vinden over het doel van dit project; het voortraject en het proces dat voorafging aan de publicatie van de consultatieversie van de ethische referentie. Verschillende artikelen zijn te vinden in/op:

- De Geonovum website: [De corona-app en het belang van een ethische referentie \(mei 2020\)](#)
- Geospatial World (Engelstalig): <https://www.geospatialworld.net/news/geonovum-working-towards-developing-an-ethical-framework-for-using-personal-location-data/>
- Geo-Info: Zie uitgaven 4 (september 2020)
- The Benchmark Initiative (Engelstalig): <https://benchmarkinitiative.com/blog/EthicsbyDesign>

Aangezien deze artikelen al voldoende aandacht geven aan alle activiteiten binnen deze stap, zal hier verder niet op worden ingegaan. De laatste twee artikelen bieden zelfs het perfecte bruggetje naar stap twee, omdat ze al een voorproefje geven van “de top vijf feedback essenties”.

Stap 2: Het verwerken van feedback op de consultatieversie

Door de succesvolle feedbackwerving ontvangen we van ongeveer 20 diverse partijen (overheidsinstanties, bedrijven, professoren, dataspecialisten, etc.) uitgebreid commentaar. Dit vertalen we naar 110 aandachtspunten, die vervolgens in een spreadsheet worden gekoppeld aan concrete actiepunten. Bepaalde kritiek komt vaker terugkomt.

De vijf terugkerende punten van kritiek op de consultatieversie zijn:

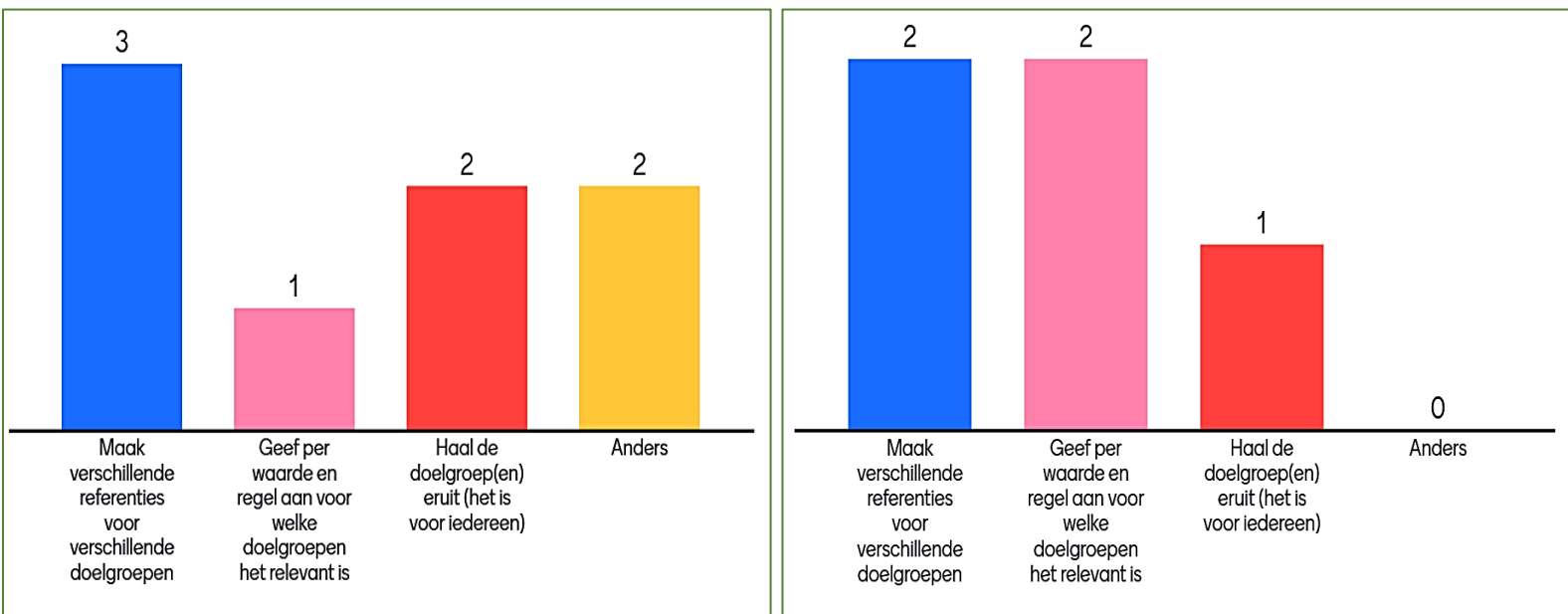
- De doelgroep is onduidelijk
- De status en scope van de referentie is onduidelijk
- Ethiek en de wet worden door elkaar gehaald
- De referentie is niet praktisch
- Er is te veel overlap tussen de verschillende kernwaarden

Om de feedbackgevers zo veel mogelijk te betrekken bij deze fase van het project, organiseren we feedforward sessies. Het primaire doel van deze sessies is om met de feedbackgevers dieper in te gaan op de meest voorkomende aandachtspunten, oftewel: “de top vijf feedback essenties”. De meeste deelnemers geven namelijk dezelfde ‘zwaktepunten’ aan, maar komen met uiteenlopende suggesties ter verbetering. Door ze bij elkaar te brengen en het gesprek te sturen, krijgen we een beter beeld van hoe we de feedback het beste kunnen verwerken. Gezien de tijd en denkkracht die de feedbackgevers zodoende toewijden aan dit project, is een dankwoord nogmaals op zijn plaats: Veel dank aan iedereen die bijdraagt!

De feedforward sessies

De deelnemers worden in kleine groepen verdeeld tussen twee sessies. Om het gesprek te sturen, gebruiken we per sessie een interactieve online vragentool: de MentiMeter. We stellen via de MentiMeter een vraag aan de deelnemers, waarop zij hun antwoord kunnen selecteren of invoeren. Dit zijn de resultaten:

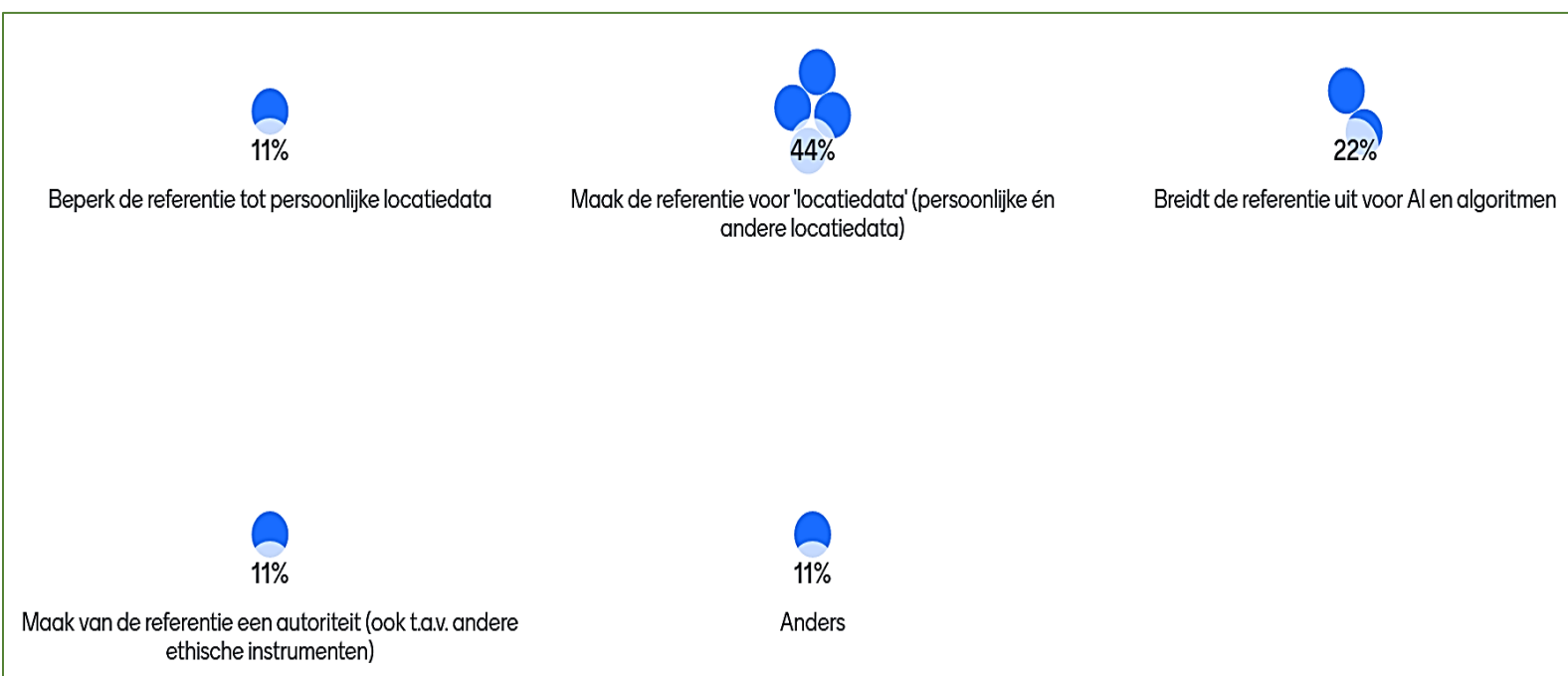
Vraag 1: Hoe kunnen we het beste omgaan met doelgroepen?

Aan de hand van deze resultaten, wordt de consultatie verbeterd door:

- De **vorm** af te stemmen op de mensen in de organisatie die werken aan ethiek (de ethische leiders/ethical officers)
- De **inhoud** af te stemmen op diverse actoren in trajecten waar locatiedata gebruikt wordt (opdrachtgever, projectleider, data specialist en eindgebruiker)

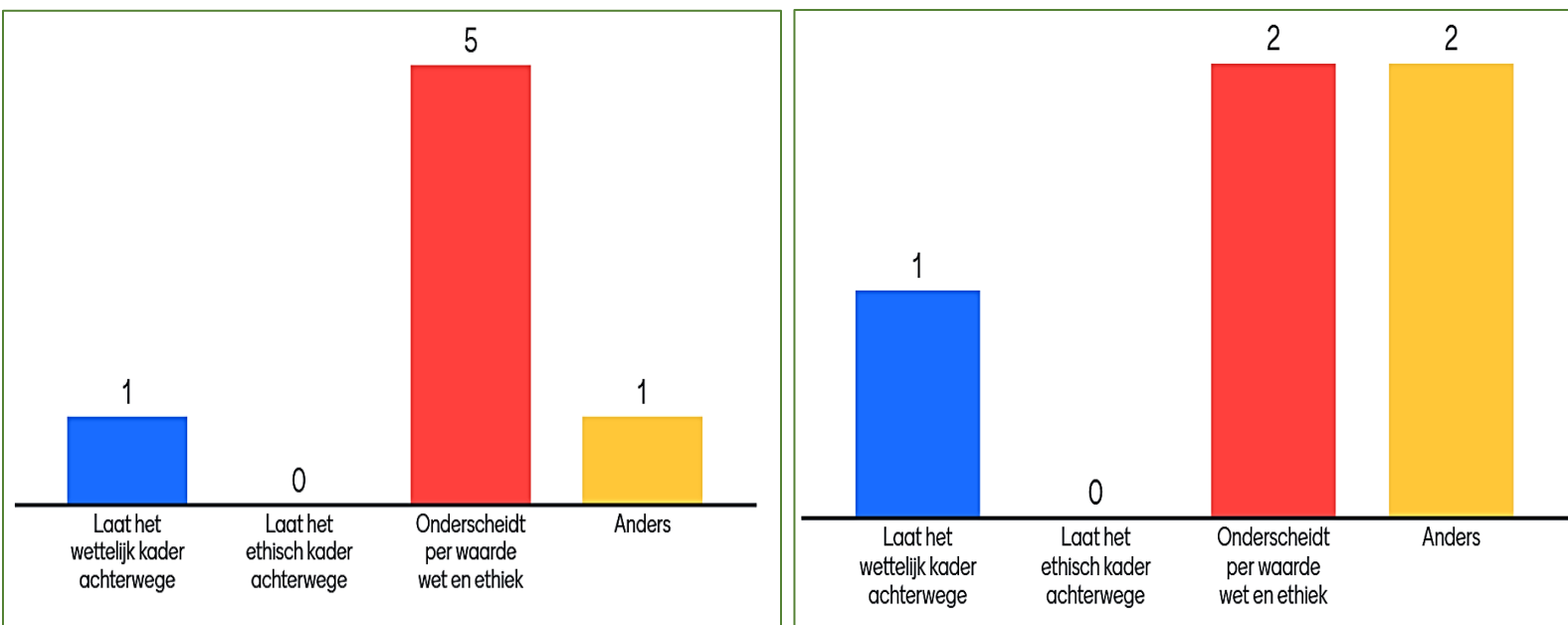
Vraag 2: Wat zijn de scope en de status van de referentie?

Aan de hand van deze resultaten, wordt de consultatie verbeterd door:

- De **scope** te beperken en toe te spitsen tot locatiedata
- Uitdrukkelijk aan te geven hoe de referentie **zich verhoudt tot** andere vergelijkbare instrumenten
- De gebruikte **termen** (zoals referentie, kernwaarden, etc.) beter te laten aansluiten op de inhoud

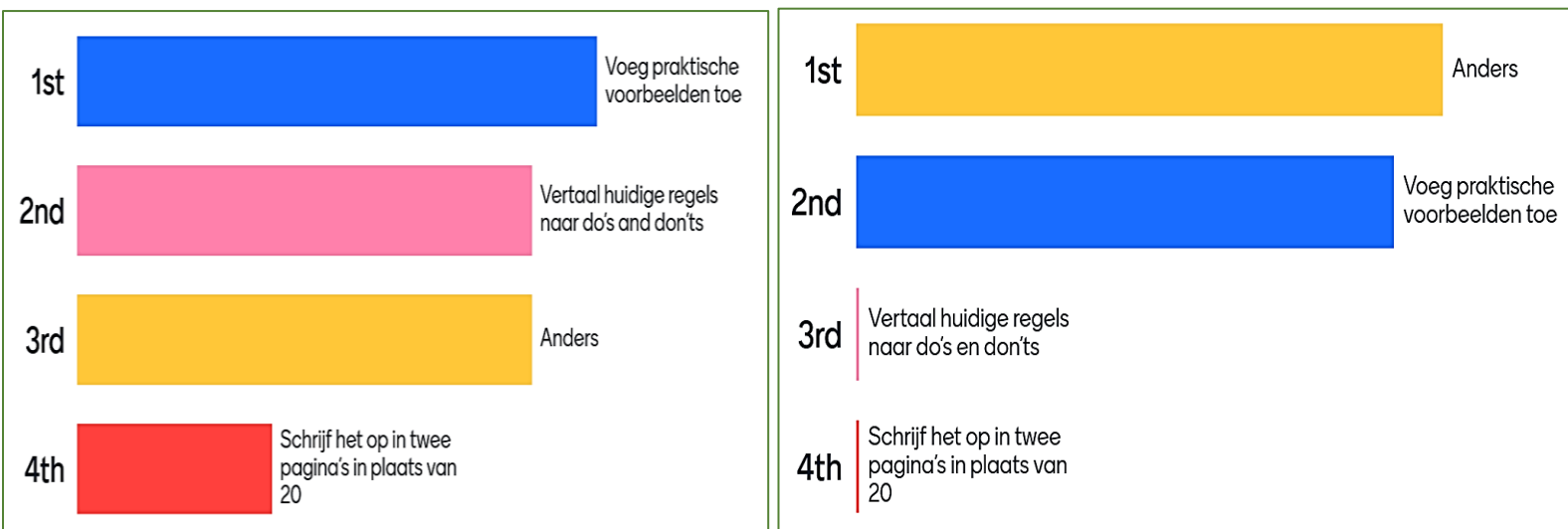
Vraag 3: Hoe onderscheiden we wet en ethiek van elkaar?

Aan de hand van deze resultaten, wordt de consultatie verbeterd door:

- De kernwaarde: "naleving van de wet" te verwijderen en per principe in een apart fragment te vermelden welke wetten relevant zijn voor locatiedata

Vraag 4: Hoe maken we de ethische referentie praktisch?

Aan de hand van deze resultaten, wordt de consultatie verbeterd door per kernwaarde:

1. Een heldere introductie schrijven waarin de waarde in relatie wordt gebracht tot **locatiedata**
2. **Praktische voorbeelden** te geven waarin de waarde duidelijk centraal staat
3. **Ontwerpprincipes** te formuleren
4. **Handelingsopties** per doelgroep (op principe niveau) te geven
5. Een overzicht van **relevante wet- en regelgeving** te maken

Vraag 5: Hoe halen we de kernwaarden uit elkaar?

Vanwege tijdnoed kwamen we nooit toe aan deze "feedback essentie". We hebben daarom geen Mentimeter resultaten. Gelukkig kwam deze vraag vanzelf ter sprake bij de bespreking van de andere "feedback essenties".

Aan de hand van deze gesprekken, wordt de consultatie verbeterd door:

- Een **begrippenlijst** toe te voegen aan de referentie
- Waarden en principes **enkelvoudig** te maken
- De formulering van de kernwaarden te **uniformeren**

De feedback en de feedforward sessies verrijken ons met mooie, concrete actiepunten. Daarmee helpen de feedbackgevers ons met het vinden van focus op de vraag: Wat moeten we veranderen?

Hoe gaan we dat veranderen? Die antwoorden halen we uit de werkplaatsen.

Stap 3: Het verbeteren van de consultatieversie

Het doel van de ethische referentie blijft consistent: Om de ethische kernwaarden en ontwerpprincipes te laten landen op de datawerkvloer, daar waar locatiedata verzameld, verwerkt en gebruikt worden.

Deze stap is ingericht om dat doel te halen en de referentie meer praktisch bruikbaar te maken. Voor opdrachtgevers, projectleiders, dataspecialisten en andere relevante betrokkenen. Dit bereiken we door de referentie toe te passen en te ervaren in een aantal concrete en actuele praktijkcasussen. Door samen met de genoemde actoren te verkennen hoe de referentie past binnen hun werkproces en verantwoordelijkheden. En bovendien te verkennen wat zij concreet nodig hebben om te kunnen handelen naar de tien ethische kernwaarden uit de referentie.

In deze stap begeleiden we daarom zes online werkplaatsen met vijf verschillende partijen. Alle partijen zitten midden in een locatiedata gerelateerd project. Onderstaand tabel laat zien welke partijen dat zijn en welke projecten/producten centraal staan in de werkplaatsen.

Deelnemende partij	Onderwerp
Object Vision	De COVID-19 Nederland Gebiedsmonitor
Geon en Gegevensknooppunt Groningen (GKG)	De monitor sociaal domein
Het Instituut voor Fysieke Veiligheid (IFI)	De kaartlaag verminderd zelfredzaamheid
Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)	Het RANCH project (onderdeel van het Equal-Life onderzoeksproject)
Het Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC)	LUMC COVID Radar App

Ondanks het feit dat we dolgraag aantonen hoeveel we hebben geleerd van deze werkplaatsen, gaat deze update verder niet in op onze bevindingen. Deze verwerken we namelijk op dit moment, om vervolgens alles samen te vatten op een manier dat de privacy van de partijen beschermt. In de volgende update geven we een beter beeld van onze inzichten uit de werkplaatsen. Desalniettemin is ook hier een dankwoord aan alle deelnemende partijen op zijn plaats. Hartelijk dank voor de tijd, energie, ervaringen en wijsheden die jullie met ons hebben gedeeld!

De feedback op onze werkplaatsen is zeer positief. We nemen daarom geen afscheid van de werkplaatsen. Ook na de publicatie van de referentie zien we de waarde van persoonlijke begeleiding bij het praktisch toepassen van de kernwaarden. Bovendien houden we op die manier een actuele kijk op de omgang met locatiedata op de werkvloer.

Hoe helpt de (online) werkplaats bij het verankeren van de referentie in het proces/product? Door binnen twee uur tijd, de deelnemers een actuele, concrete en relevante casus te laten doorleven aan de hand van twee opdrachten. De eerste opdracht geeft focus door

deelnemers uit te nodigen om te stemmen op de drie meest relevante kernwaarden. Het is namelijk onmogelijk om binnen de tijd alle tien kernwaarden te behandelen. Vervolgens beantwoordt iedere deelnemer de volgende vragen:

A: Denkend vanuit jouw project/product en jouw rol

- Hoe handel je nu naar deze waarde?
- Hoe uit zich dat in jouw project/product?

B: Denkend vanuit jouw project/product en jouw rol

- Wat kun je veranderen in jouw proces waardoor deze waarde standaard (nog beter) wordt nageleefd (door jou, vanuit jouw verantwoordelijkheid)?
- Hoe kun jij anderen stimuleren opdat zij ook deze kernwaarde goed doorleven?

Een leerzame oefening is om deze opdrachten zelf uit te proberen (dat kan namelijk ook zonder onze begeleiding). Dit kan alleen of samen met collega's. Kies een casus dat op dit moment speelt en doorloop de opdrachten. Laat ons vooral weten hoe dat verloopt!

Stap 4: Het publiceren en implementeren van de nieuwe versie

De nieuwe versie van de ethische referentie wordt begin december gepubliceerd. Met toeters en bellen. De rest blijft nog even een verrassing. Eén hint. De ethische referentie is natuurlijk nooit af: ethiek blijft in ontwikkeling.

Houdt ons op de hoogte

We krijgen af en toe mails met leestips, links naar relevante evenementen, verwijzingen naar vergelijkbare projecten, etc. Deze waarderen we enorm en nemen we ook mee! Blijf dus vooral door gaan met het delen van informatie.

Natuurlijk staan onze mailadressen ook onderaan deze mails voor vragen over dit project, de referentie, de werkplaatsen, Geonovum, deze update – schroom niet om contact op te nemen. We horen graag van jullie!

Met vriendelijke groet,

Frank Verschoor (f.verschoor@geonovum.nl)

Emily Daemen (e.daemen@geonovum.nl) en

Pauline Zwanikken (pauline@thegreenland.eu)